

Otuz Sekiz Yıl Geçmiş

MELİH CEVDET ANDAY

Ordan burdan telefon ettiler, Orhan Veli'nin öldüğü gün yaklaşıyormuş, benimle konuşmak istediklerini söylediler, durumum elverişli olmadığı için kabul edemedim. Ben onun yaşayan en eski arkadaşlarındanım ya, onun için beni arıyorlar. Doğru, ilk gençliğimiz, gençliğimiz bir arada geçti, benim yaşımda olanlar da öldükten sonra. Orhan Veli'yi anılarla yaşatmak yolu kapanacak demektir. İyi de olur, böylece bu büyük ozanımızın şiirini derinden incelemeye sıra gelir, eleştirilenler, edebiyat tarihçilerimiz kolları sıvarlar, bu şiir nasıl bir dil, ne biçim bir duyarlık getirmiştir, onun etkileri ne olmuştur, bu ve benzeri sorunların yanıtlarını ortaya koyarlar; duygusalıklar akılcı bir yönleme bırakır yerini. Bana gelince, ben o tür duyarlıklardan sıyrılamam kolay kolay, bunun gibi, Orhan Veli şiirine dışardan bakmayı da pek beceremem, yaşamımızın ve şiirimizin büyük bir dönemi yan yana geçti çünkü.

Orhan Veli 14 Kasım 1950'de öldüğüne göre, demek otuz sekiz yıl geçmiş aradan. Bu otuz sekiz yıl içinde Orhan Veli gitgide daha çok tanındı, gitgide daha çok sevildi, birçok ozanın başına gelen unutulma talihsizliğine uğramadı o. Resmî görüş ona ne denli uzak durmağa çalışırsa çalışsın, şiir severlerimiz, gençlerimiz, öğrencilerimiz onu hep sevdi, ezberledi, okudu.

Ben de okurum Orhan Veli'yi sık sık, bir antoloji, bir edebiyat tarihi, bir ansiklopedi çıkmaya görsün, ona ayrılan sayfaları merakla okurum, şiirleri üzerinde durur, düşünürüm. Bir bakıma kendi serüvenim sayarım onun serüvenini. Öyledir de. Sonradan Oktay Rifat'ın da, benim de Garip akımından ayrı bir şiire yönelmemiz, bu ortaklığı zedelemes. Yaşasaydı, Orhan Veli de yeni yollar denemeye kalkacaktı. Neden dersiniz,

Urumelihisarına oturmuşum

Oturmuş da bir türküt tutmuşum

diye başlayan şiiri, Garip anlayışı dışında bir şiirdir, ama gene de Orhan Veli'nin özgün dili sürer gider orada. Başka türlü nasıl olabilirdi ki! Bir ozan, gerçek, büyük bir ozan, öldükten sonra kabul ettirir bütünlüğünü, kişiliğini; değişme gibi görünen şeylerin bir geçiş olduğu o zaman en iyi biçimde ortaya çıkar.

Dün "Bütün Şiirleri" adlı kitabı karıştırırken bir şiir nedense beni durdurdu. "Pazar Akşamları" adlı şiirdi bu.

Şimdi kılıksızım, fakat
Borçlarımı ödedikten sonra
İhtimal bir kat da yeni esvabım olacak

Onun ölümü üzerine yazdığım ilk yazıda da belirtmişim (belirtmişim deyişim, o yazımı unutmamdan), Orhan Veli giyime kuşama düşkünlü, parası olduğunda güzel giysiler yaptırır, güzel kravatlar satın alırdı. Ama ne yazgıdır bu, çok geçmeden parasız kalıverir ve güzelim giysisini satıverirdi. Sattığı yer de hep aynı eskici olurdu, Hergele Meydanı'ndaki bir eskici. Tatlı bir anım var, onu anlatıvereyim, bu giysilerin pantolon paçaları dardı elbet, Orhan'ın beğenisine uygun olarak. Bir gün, gene bir giysisini göttürdüğünde, eskici:

—Beyim, bir daha sefer paçaları bol tut, çünkü satılmıyor dar paçalı olduğu için, demiş.

Orhan Veli'nin "pantolon" ile hep başı dertte olmuştur denebilir. Oktay Rifat anlatmıştı: Bunlar ortaokuldayken (ben o vakit İstanbul'da Kadıköy'deyim) Türkçe-edebiyat öğretmenleri bir gün bir "tahrir vazifesi" vermiş, (şimdi "kompozisyon" dedikleri) kim hangi konuyu isterse yazacak, Oktay Rifat da arkadaşı Orhan Veli'yi anlatıyor o yazısında... Efendim, Orhan Veli'nin babası Veli Bey, pan-

tolon paçalarının ayakkabıya kadar sarkmasını istemezmiş, bundan ötürü de Orhan'a giysi diktirirken, terziyi uyarırmış pantolonu kısa tutması için. Şimdi ne yapсын Orhan? Oktay Rifat'ın "tahrir vazifesi"nde dile getirdiğine göre, sabahleyin evden, paçası epey yukarıda çıkar, okula yaklaşıırken de pantolonu indirebildiğince indirirmiş aşağıya. Hani Sadri Ertem'in "Bacayı İndir, Bacayı Kaldır" diye bir öyküsü vardır, onun gibi: Pantolonu indir, pantolonu kaldır. E.. akşam eve dönerken pantolon o sabahki durumuna getirilecektir elbet, yukarı çekilecektir.

Hiçbir şeyden çekmedi dünyada

Pantaldan çektiği kadar

Ne acı bir yazıdır bu ki, Aşıyan'daki yontusunda da Orhan Veli'nin "pantolon"la başı belaya girer. Ben bu yonutu gidip görme fırsatını daha bulamadım, ama geçen ay çıkan Argos dergisinde fotoğrafını gördüm onun, gene o dergide bu yonut üzerine yazılmış bir eleştiri okudum. Bu yazının bir yerinde sayın yazar İshak Reyna şöyle diyor:

"İkincisi, heykelin bazı bölgelerinde elbisenin içinde bir vücut olduğu, bazı bölgelerinde ise, tersine, vücudun üstünde bir elbise olduğunu anlamak tamamen insanın hayal gücüne bırakılmıştı. Örneğin Orhan Veli'nin beli ile dizleri arasında pantolon giydiğini gösteren herhangi bir ibare yoktu."

Doğrusu, o yonutu ben de beğenmedim, o yüzden de gidip görmek istemiyorum. Reyna'nın "Bardacı Tasıran Heykel" başlıklı yazısından öğrendiğime göre, iki sanatçımız ortaya çıkarmış bu anıtı. Geleneksel Türk El Sanatları'ndan bir hoca ile Heykel Bölümü'nden genç bir doktoru öğrencisi. Bunlardan biri, hangisiydi şimdi bilemeyeceğim, daha yonut ortaya çıkmadan önce bana telefon edip Orhan Veli'nin oturup kalkışına ilişkin kimi sorular sormuştu, çalışmalarını görmeğe çağıracağını söylemişti bana. Aklımda kaldığına göre, ben de, Orhan Veli'nin oturma durumunda çoğun ayak ayak üstüne koymayı yeğlediğini belirtmişim. Oysa sayın sanatçılara buna aldırmanışlar (herhalde yonutun iç dinamiği gereği olacak), ayakları birbiri üs-

tüne çaprazlamışlar. Öyle istemişler, öyle yapmışlar, bir şey diyemeyiz. Ama ben bu yonutun fotoğrafına baktığımda Orhan Veli'yi bulamadım ve ayrıca Sayın İshak Reyna'nın eleştirilerine salt sanat açısından da hak verdim. O yazıyı okumayı biraz daha sürdürümler:

"Gerçekleştirilmek istenen, oturduğu yerde sol dirseğini yanına dayayıp arkaya kaykılmış, ayaklarını birbirinin üstüne çaprazlayarak bacaklarını uzatmış, sağ elinde açık olan kitaptan aldığı ilhamla başını hafifçe yana eğerek dalmış ("Bakakalırım giden geminin ardından") bir Orhan Veli figürü idi... (Yani herhalde böyleydi)"

Bu yonutun fotoğrafı karşısında düşündüklerimi, "benzememiş-benzememiş" anlayışına uyarak değil, kesin olarak değil, sadece bir sanat yapıtında aranması gereken uyum açısından dile getirdim. Evet, burada canlandırılan Orhan Veli değil, ama herhangi bir insan da değil. Yazıyı okumayı biraz daha sürdürümler:

"Ama bütün bunlar galiba yalnızca düşünülmüştü. Çünkü ortaya çıkan bambaşka bir şeydi: Birincisi, oturduğu ve geriye doğru hafifçe kaykıldığı düşünülen bu heykel, altındaki taşa oturamamış, daha çok düşerken havada yakanalmıştı. Üstelik atölye koşulları yüzünden geçirdiği mutasyon Orhan Veli'nin vücudunun çeşitli yerlerinde tuhaf uzamalara yol açmış, kendisi eklem yerleri biraz garip hareket eden bir vitrin mankenine dönüşmüştü?"

Belli bir kişinin yonutu, soyut anlayışla gerçekleştirilecek değildi elbet, anatomi baş rolü oynayacaktı böyle bir çalışmada, sanatçıların yönelidikleri amaç da buydu, ama bu amaç hiç gerçekleşmiyordu.

Ülkemiz antik, klasik, Hellenistik yonut kalıntıları açısından çok zengindir. Yalnızca bunları incelemek bile bize bu sanatın ilkelerini öğretmeye yeter. Bu ilkeler bilinmeden modern yonut da gerçekleştirilemez. Kaldı ki Orhan Veli'nin yonutu için böyle bir modernizm söz konusu değil. Neresinden baksanız...

Anatomiden başlasak iyi olacak.

